

Betraktarens guide till galaxen

Måleri av Leif Mattsson på Galleri Remi i Östersund

Fascinerad följer jag den vindlande texten, bokstäverna har sträckts ut och bildar nya former. Det är citat ur dikter av Gunnar Ekelöf, Rainer Maria Rilke och andra som utgör de textmässiga inslagen i collageliknande verk. Målningar att försjunka i och tolka, ge sig in i en annan dimension. Abstrakta landskap med gestalter och mystiska mönster. Vägledning får man av titlarna, exempelvis "Nightwood I-II (till Djuna Barnes)". De kan betraktas som visuella tolkningar av den amerikanska författaren Djuna Barnes (1892-1982) lätt bisarra roman Nightwood.

Leif Mattsson skriver själv recensioner i den egna webbtidningen Omkonst. Han har varnat för att konstkritiker kan ha egna, sociala och karriärmässiga syften. Med en trendrätt filosof i bakhuvudet tvingas den betraktade konsten in i en mall. Istället rekommenderar han att kritikern med inlevelse strävar efter att förstå konsten. Jag har tagit mig friheten att försöka göra det senare men i processen använda förklaringsmodeller vilka slagit mig som passande.

Enligt religionspsykologen Göran Ståhle kan man i konsten få skymt av en hemlighet. En skymt av en dimension i tillvaron som inte är omedelbart tillgänglig, men ändå påtaglig och nära. En dimension som är större och som vi till vardags inte kan fatta men med hjälp av konsten ta del av, när den är som bäst och vi är som mest mottagliga.

Ståhle har i en bok om konstnären Sten Dunér försökt förstå varför det alltid finns ett klot rullande i hans målningar. Ett klot som inte har med sammanhanget i övrigt att göra. Det får därför en förfrämlingande effekt och ger motivet en magisk realism. Han ser klotet som en symbol för "Självet" hos psykologen Carl Gustav Jung. Detta Självet innefattar både det medvetna och det omedvetna, både det omedelbart välbekanta och något transcendentalt som vissa skulle kalla Gud.

När jag betraktar Leif Mattssons drömliknande bilder fäster jag mig vid ett ofta återkommande mönster. Det är större prickar i glada färger sammanbundna med mindre vita prickar eller streck på ett kosmologiskt vis. Det ser ut som stjärnsystem eller, när de bildar cirkelformer, kan de påminna om mandalas. Dessa "stjärnsystem" i en kaskad av glada färger har applicerats på landskap i mer enhetliga och dova färger. De tycks visa på underliggande samband och jag ser dem som en slags motsvarighet till kloten i Sten Dunérs målningar.

Stjärnsystemen står för något främmande i bilden, men samtidigt fungerar de som en brygga mellan två världar, mellan det medvetna och det transcendentala. Mellan det trots allt synliga landskapet och det som finns bortom. Som betraktare får jag en glimt av en större dimension. Samtidigt blir jag, när jag tar ett steg tillbaka, ställd inför denna brygga, denna mångfald av tolkningsmöjligheter och blir medveten om konstruktionen av bilden, processen mellan det sedda och det tolkade.

Flera målningar ingår i en serie och det är lite synd att de splittrats på utställningen även om den estetiskt är välhängd. Till serierna hör "Rilkesviten" och "Persona 1-IV". Den sistnämnda är det lätt att associera med Ingmar Bergmans film "Persona" med Bibi Andersson och Liv Ullman i huvudrollerna. Andersson spelar sjuksköterskan Alma som får ta hand om skådespelerskan Elisabeth (Ullman) som efter ett sammanbrott inte längre kan uppträda. De är väldigt lika till utseendet och för både dem själva, Elisabeths make och för tittaren blir deras individualitet snart i kollision och upplösning med deras yttre

roller. Filmen ställer frågan om vad som är våra egentliga identiteter och även här går det att koppla in Carl Gustav Jung. Bergman influerades nämligen av Jungs tankar kring ett fenomen som han namngav likadant som Bergman.

Namnet persona hämtade Jung från de antika skådespelarnas masker, och med begreppet avsåg han de särskilda inställningar vi människor intar i olika situationer och miljöer. Någon som ägnar sig åt affärer har särskilda yttre fordringar på sig i sin roll som affärsman, liksom mer individuella avsikter. I hemlivet finns helt andra anspråk på avkoppling och här kan affärsmannen vara lugn och mjuk, helt olik sin hårdare arbetskaraktär. Vad som är den "rätta" personligheten är omöjligt att svara på.

Vi människor skapar alltså en mask som till det yttre motsvarar både de egna och omgivningens avsikter. Problem uppstår förstas om den yttre masken skiljer sig allt för mycket från det individuella väsendet. Detta kan sägas ha uppkommit i Bergmans film Persona. En tolkning är att Alma och Elisabeth är samma person, där Alma spelar rollen av god och omtänksam moder och sköterska innan hennes inre, den viljestarka Elisabeth tar över.

Allt detta med Självvet och persona kan man ha i åtanke vid betraktandet av Mattssons målningar "Persona I" och "Persona II". I den förra ser jag ett kranieliknande huvud som är täckt av ovan beskrivna vita prickar som sammanbinder färgglada prickar, kompletterat med större enfärgade partier. Det ger inte samma intryck av liv som de ovan beskrivna "stjärnsystemen" och cirkelarna utan förefaller mer vara inblandade i en läkande eller helande process, samtidigt som det förstas är en form av mask.

Vidare finns ett sådant stjärnsystem eller cirkel som ger intryck av liv, men det är placerat på tydligt avstånd från huvudet. Eftersom cirkeln i min tolkning symboliserar Självvet blir slutsatsen att behovet av helande i denna bild har uppstått när Självvet skiljts allt för mycket från individen. I "Persona II" däremot syns ett tydligt kvinnoansikte med solglasögon. Här finns inte samma livlösa intryck och det sammanbitna uttrycket och solglasögonen signalerar en mask. Eftersom cirkeln är mer integrerad med ansiktet och individen är det en yttre mask som mer motsvarar det inre väsendet.

Med målningarna till Djuna Barnes och till Hanna Höch gör Mattson en insats för att uppmärksamma oförtjänt bortglömda kvinnliga pionjärer. På utställningen visas även teckningar som har ett mer direkt tilltal, gestalter som uttrycksfullt träder fram på ett närmast naivistiskt sätt. I utställningsrummet är det återkommande modernister som står i centrum och inte bara konstnärer utan även författare som Gunnar Ekelöf, Djuna Barnes och Rainer Maria Rilke. Citat ur deras texter har placerats i flera målningar av Mattson. Fast det är snarast den romantiske Ekelöf och den mystiske Rilke som fått bli en utgångspunkt i dessa målningar som saknar modernismens fokus på det formala. Det är drömlika sekvenser i Mattssons bildvärld men det finns ingen anledning att enbart sjunka ned i olika känslolägen utan här finns ingångar till existentiella upplevelser och tankegångar, såväl som till analys av problematiken kring individens roll i samhället.

Text och foto: Torbjörn Aronsson

Volym 2016-11-25